מסורת הש"ם

א) [פסחים ל: וש"נ], ב) [זבחים לג:], ג) [לעיל יט. ל. לקמן עא. ע"ש], ד) [זבחים כה:] לעיל כח. מדות פ"ב מ"ג, ה) עירובין ד: פסחים קט. ע"ש חגיגה יא. [סוכה ו. ב"ק פב. ע"ש], ו) נ"ל הגהות, ז) עיין רש"ש.

תורה אור השלם

ו. וְכִי יִטְהַר הַזָּב מִזּוֹבוֹ וְסָפַר לוֹ שִׁבְעַת יָמִים לְטָהֳרָתוֹ וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם חַיִּים וְטָהֵר: ויקרא טו יג

ז) וְאִישׁ כִּי תֵצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ וְטָמֵא עַד הָעָרֶב: ויקרא טו טז

מוסף רש"י

במים במי מקוה. המכונסין משמע, ואע"ג דלאו חיים מדלא כתיב חיים (עירובין ד:) במים משמע מים המחוברים יחדיו (שם יד:) או: במים נקודתו בפת"ח, משמע מים המיוחדים, לאפוקי שאובין, ומיהו מים חיים לא צריך, מדכתיב בזב (ויקרא טו) מים חיים, מכלל דשאר טמאין לאו מים חיים בעו, ומיהו במים, במים המיוחדין במקוה, אע"פ שכן גשמים (חגיגה יא.) או: במים, מים המיוחדים שנקוו מתחילה מעצמם, מדלא כתיב במים (בכור"ת) למעוטי שאובין לאויל השאת ומימי ועביל (רשב"ם פסחים קט.). כל בשרו. משמע כל בשרו כאחד (עירובין ד:) מדלא כתיב בשרו, משמע שכל גופו עולה בהן, שאינו נראה אלא כולו מכוסה בהן (רשב"ם פסחים קט.).

חוצץ או אינו חוצץ אמר ליה [א]כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון אמר ליה אביי לרב יוסף [ב]ביאה במקצת שמה ביאה או לא א"ל [א]בהונות יוכיחו שהן ביאה במקצת ותניא מצורע טובל ועומד בשער ניקנור איבעיא להו מהו שיעשה סכין ארוכה וישחוט תיבעי לבן זומא תיבעי לרבנן דפליגי עליה דר' יהודה תבעי לבן זומא עד כאן לא מחייב בן זומא אלא לגואי אבל לבראי לא או דילמא אתי לאימשוכי תיבעי לרבנן דפליגי עליה דרבי יהודה ע"כ לא קאמרי רבנן התם דלא קא עביד עבודה אבל הכא דקא עביד עבודה לא או דילמא לא שנא תיקו: חמש טבילות ועשרה קידושין טובל: ת"ר [ג]חמש טבילות ועשרה קידושין טובל כ"ג ומקדש בו ביום וכולן בקודש בבית הפרוה חוץ מראשונה שהיתה בחול ע"ג שער המים ובצד לשכתו היתה אמר אביי שמע מיניה עין עיטם גבוה מקרקע עזרה עשרים ושלש אמות דתנן [ד]כל הפתחים שהיו שם גובהן עשרים אמה ורחבן עשר אמות חוץ משל אולם [ה]ותניא [ו]ורחץ בשרו במים במי מקוה כל בשרו [ג]מים שכל גופו עולה בהן [ד]וכמה הן אמה על אמה ברום ג' אמות [ה]ושיערו חכמים מי מקוה ארבעים סאה והא

חוצץ או אינו חוצץ. לר' יהודה דאמר מפני סרך טבילה בעלמא היא פסלה בה חציצה כשאר טבילות או דילמא כיון דאינה בהא אלא להזכירו על הטומאה ישנה ולא לטהר בה היא בהא לא פסלה בה חציצה: **שמה ביאה.** לענין טבילה זו וצריך לטבול אם בא להכניס אחד מאיבריו לעזרה: **מהו שיעשה סכין ארוכה.** לפטור עצמו מן הטבילה ויעמוד חוץ לעזרה ויושיט ידו לפנים וישחוט מי מיפטר בהכי מן הטבילה או דילמא בעי טבילה. ולענין הכשירא דקרבן לא קא מיבעיא ליה דאף על גב דעמד מבחוץ ושחט כשירה דתניא בזבחים (דף לב:) בן הבקר לפני ה' ולא שוחט לפני ה': **איבעי לבן זומא.** דמחמיר בה: **איבעי לרבנן דפליגי עליה דר"י.** ואמרו כל אדם לא בעו טבילה: **לגואי.** הנכנס לה: **עין עיטם.** ממנו באה אמת המים לבית טבילת שער המים שעל החומה. ולפי ענין המקראות נראה לי שהוא מעיין מי נפתוח האמור בספר יהושע (טו) שמשם הגבול משפע ויורד למזרח ולמערב והוא ו) הגבול בכל ארץ ישראל. והך מילתא דאביי משום דאמרינן בזבחים (דף נד:) סבור למיבנייה לבית המקדש בעין עיטם אמרי ניחתי ביה פורתא דכתיב (דברים לג) ובין כתפיו שכן דשמעינן מיניה שהוא גבוה מן הכל ולא פריש מנא ליה ופריש ליה אביי הכא: **גבוה מקרקע עזרה עשרים ושלש אמות.** כמדת גובה שער המים ובנין כלי של שלש אמות מלמעלה להחזיק ארבעים סאה שאי אפשר למים לעלות להר שהוא גבוה ממקום שנובעין שם: **חוץ משל אולם.** שגבהו ארבעים ורחבו עשרים: והאיכא

חוצץ או אינו חוצץ. פרש"י דלר"י קא מיבעיא ליה וקשה לי דאם כן הוה ליה למימר בהדיא לר"י אלא נראה דבין לבן זומא בין לר"י וטבילה שהוא טובל כשאינו בא לעבוד אלא ליכנס ביאה ריקנית דבהא מודה בן זומא דלא הויא אלא דרבנן שמא יעבוד כדפי' לעיל והא דקא מיבעיא ליה הכא חוצץ או אינו חוצץ טפי מבכל טבילות דרבנן כגון י"ח דבר וכיוצא בהן יש לומר משום דהא טבילה מעלה יתירא היא שהרי טהור גמור הוא ואין כאן צד חשש טומאה אלא מעלה בעלמא וחומרא יתירא היא ולהכי מיבעיא ליה דילמא אינו חוצץ: **ותניא** מצורע טובל ועומד בשער ניקנור. לפרש"י שפירש דלרבי יהודה מיבעיא ליה מאי קא פשיט מהכא הא ההיא לאו ר"י דר' יהודה פליג עלה לעיל וי"ל אעפ"כ פשיט שפיר למדרבנן דאמרי דעביד מעלה אפילו בשביל ביאת מקצת ה"נ לר"י בטבילת כל אדם דהויא דרבנן צריך לטבול אפילו לביאת מקצת: **או דילמא אתי לאימשוכי.** הא דאמר ר"פ הכל שוחטין (חולין דף ב: ושם) ור"פ כל הפסולים (זבחים דף לב.) דטמאין במוקדשין לכתחילה לא ישחטו בסכין ארוכה שמא יגעו בבשר ולא קאמר טעמא דילמא אתי לאימשוכי ואע"ג דהכא מספקי' ליה אי גזרינן דילמא אתי לאימשוכי או לא הני מילי בטהור אבל בטמא דאיכא כרת איכא למיחש טפי וי"ל אדרבה היא הנותנת התם כיון דטמא הוא זהיר טפי ולא עייל אבל טהור איכא למיחש טפי דילמא אתי לאימשוכי: **וכולן** בקודש בגג בית הפרוה. תימה לי והא גגין ועליות לא נתקדשו וי"ל גג בית הפרוה היה שוה לקרקע עזרה דכי האי גוונא משני בסוף פ' כילד צולין (פסחים דף פו.) אהא דפריך מהלשכות הבנויות בקודש ופתוחות לחול תוכן חול וגגותיהן קודש בשגגותיהן שוין לקרקע עזרה אבל תימה לי אי גג בית הפרוה שוה לקרקע עזרה מסיבה למה לי דאמר בפ"ק (דף יט.) לשכת המדיחין כו' עד משם מסיבה עולה לגג בית הפרוה וי"ל דגג בית הפרוה אע"ג דשוה לקרקע עזרה לא היה לו פתח לעזרה משום צניעות לפי שכהן גדול טובל שם אלא היו נכנסין לו דרך לשכת המדיחין שהיתה תחת הקרקע ומשם מסיבה עולה לגג בית הפרוה וצ"ל דלשכת המדיחין תוכה קודש דאי לא תימא הכי הוה ליה גג בית הפרוה כמו לשכות הבנויות בקודש ופתוחות לחול דאמר לעיל דתוכן חול אלא על כרחך לשכת המדיחין שגג בית הפרוה פתוח לה תוכה קודש ואע"ג דפרישנא דלשכת המדיחין מחילה היא וא"ר יוחנן בפרק כילד צולין (פסחים דף פו.) מחילות לא נתקדשו הא אוקימנא התם להא דרבי יוחנן בפתוחות להר הבית אבל פתוחות לעזרה נתקדשו ואין להקשות כי פריך התם מהלשכות וכו' ולוקמינן בשגגותיהן שוין לקרקע עזרה והדר פריך מסיפא א"כ הוה ליה מחילות וא"ר יוחנן מחילות לא נתקדשו אמאי לא פריך ממתני' דפרקין וממתני' דמדות כדפי' די"ל מאי נפקא מינה הדא דהלשכות נמי מתני' היא בפ"ג דמסכת מעשר שני (מ"ח) ואדרבה ניחא ליה למיפרך מינה טפי ממתני' דהכא ודמדות לפי שהיא שנויה בסדר זרעים שהוא קודם לסדר מועד וסדר קדשים ועוד משום דפריך שתי קושיות מינה מרישא ומסיפא: **עין** עיטם גבוה מקרקע עזרה כ"ג אמות. תימה לי ומנלן דבית הטבילה היתה גבוהה שלש אמות דילמא לא היתה גבוהה אלא אמה ואורכה שלש אמות והכהן היה משכיב עצמו בתוכו אי נמי לא היתה גבוהה אלא שתי אמות והכהן גדול יושב וטובל ויש לומר מסתמא כל מה שהיו יכולין להקל עליו משום חולשא דכהן גדול היו עושין ודרך עמידה היה טובל כי זה נקל לו יותר לעשות: **אמה** על אמה ברום שלש אמות. אין לומר דגובהו של אדם מראשו עד רגליו אינו אלא שלש אמות דא"כ גבי היזק ראייה דבעי ארבע אמות בפ"ק דבבא בתרא (דף ב:) למה לי כולי האי אלא י"ל דעד כתיפיו הוא שלש אמות ואף על פי שאין צוארו וראשו מחזיק אמה כיון דלפיקתיה משלש אמות אוקמא אארבע אמות ועוד דאי אפשר לקרקע שתלקט במלקט ורהיטני ופעמים שיש גבשושית פחות מג' טפחים נמי שעומד על אצבעות רגליו ורואה מעבר לכותל וגבי כותל בפרק המוכר פירות (שם דף ק: ושם) דארכו ארבע אמות היינו בין ראשו ובין דפי הארון שלמעלה ולמטה ועוד צריך שיהא בריוח והא דסגי הכא גבי מקוה בשלש אמות היינו משום דכשעומק המים שלש אמות כשנכנס בהן צפו מים על ראשו ועולין למעלה גם יכול לכוף ראשו קצת עד שיתכסה כל גופו במים ומה שיש בתרגום של מגילת אסתר פרשנדתא איצטלב על צליבא דתלת אמין דלפון אמין וכו' יש לומר כולם קטועי ראש היו שנהרגו ואח"כ נתלו וכן משמע בפרק המצניע (שבת דף צב. ושם) דהא דאמר גופו של אדם ג' אמות דלאו היינו עם הראש דקאמר התם המוציא משוי למעלה מעשרה חייב שכן משא בני קהת דאמר מר ארון ט' וכפורת טפח וגמירי דכל טונא דמידלי במוטות תילתא מלעיל ותרי תילתי מלתחת והשתא אי אמרת בשלמא דעד הכתף הוא שלש אמות דהיינו י"ח טפחים או מוכח שפיר כי בכתף ישאו נמצא שהיה מן הארון למטה מן הכתף ו' טפחים וב' שלישים נמצא דאכתי היה גבוה מן הקרקע י"ד טפחים ושליש אבל אי הוי עם הראש

עין משפט נר מצוה

יז א מיי' פ"ב מהלכות ביאת מקדש הלכה יח:

יח ב ג ד ה מיי' פ"א מהלכות מקוואות הלכה א סמג עשין רמח טוש"ע י"ד סי' רא סעיף א:

רבינו חננאל

דמדרבנן היא, חוצץ כעין דאורייתא. וביאה בעזרה במקצת שמה ביאה. מהו שיעשה זה שלא טבל סכין ארוכה וישחוט, בעיא זו עלתה בתיקו. חמש טבילות ועשרה קדושין. ת"ר חמשה טבילות ועשרה קדושין כו'. וכולן בקדש אבית הפרוה, שנאמר ורחץ את בשרו במים במקום קדוש ולבש את בגדיו. חוץ מן הראשונה שהיתה על גבי שער המים. כלומר, מקוה היה שם עשוי על גבי שער המים. והיו מימיו נמשכין בו מעין עיטם, כדגרסינן בתלמוד ארץ ישראל בגמרא דבן קטין עשה י"ב דד לכיור, א"ר יהושע בן לוי אמת המים היתה מושכת בו מעין עיטם וכו'. כן גם בזה המקוה היו מימיו נמשכין בו מזה המעין שהיה נקרא עין עיטם. והיה גובה השער כ' אמה ובנין המקוה עליו אמה על אמה ברום שלש. נמצא עין עיטם גבוה מקרקע עזרה כ"ג אמות ויותר כדי שיהא עשוי במורד, שיהו המים נשפכין מעין עיטם ויורדין (על) [אל] המקוה שעל גבי שער המים.

תום' ישנים

מהו שיעשה סכין ארוכה וישחוט כו'. מיבעי ליה לבן זומא שמצריך טבילה מן התורה לטהור הנכנס לעזרה לפי שמשנה מבגדי חול לבגדי קדש לצורך עבודה וגם ממקום שאין ענוש כרת למקום שענוש כרת ולכך מחמיר מדרבנן ואפילו למצורע לטבול בשמיני שלו להכניס ידיו לבהונות ואע"פ שאינו משנה בגדיו לבגדי קדש אין מכניס ידיו לבהונות ומתן אוזן ורגל ותיבעי נמי לר"י דפליג אבן זומא ואינו מצריך טבילה לטהור הנכנס לעזרה לעבודה אלא מדרבנן ולכך מיקל גם במצורע בשמיני שלו כדי להכניס ידיו לבהונות כיון שטבל לטהרתו מבערב גם אינו מכניס עכשיו כל גופו: תיבעי לבן זומא עד כאן לא מחייב בן זומא אלא לגואי כגון מצורע שמכניס ידיו לבהונות אבל לבראי כגון זה שפושטו בסכין ארוכה ואינו מכניס כלל מגופו לא שלא יחייב בן זומא אע"פ שעושה שחיטת הקרבן או דילמא אתי לאימשוכי לפנים ע"י שעוסק בשחיטת [הדבר] העומד בפנים ולכך צריך טבילה כאילו נכנס לפנים לשחוט שאז ודאי היה מחמיר מדרבנן כמו שמחמיר מן התורה אע"פ שגם אז לא היה טובל מן התורה לפי שאינו צריך לשנות א) מבגדי קדש וגם לא למקום שענוש כרת בשביל שחיטת חוצה ואין שייך כאן קל וחומר דבן זומא דמכל מקום מדרבנן היה צריך טבילה ואפילו אלא היה נכנס כולו אלא מכניס ידיו לשחוט היה צריך טבילה כמצורע שאינו אלא מכניס ידיו וצריך טבילה מדרבנן ואע"ג דברים שחיטת חולין לא איכפת לן בטומאת השוחט במקדש אלא משום שמא יגע בבשר אבל לאימשוכי ליכנס בפנים לא חיישינן התם היינו טעמא שלפי שהוא טמא טהר הוא היטב שלא להיכנס משום עון ענוש כרת ולהכי [illegible] הכא. תיבעי לר"י דלא מצריך טבילה למצורע להכנסת ידיו לבהונות דעד כאן לא קאמר ר"י התם [illegible] ולכך אין לחוש כלל לאימשוכי שאינו צריך כלל להימשך לפנים אבל הכא דקעביד עבודה שחיטת [illegible] לא יחיד בלא טבילה דחיישינן בהכי דילמא אתי לאימשוכי ויכנס בפנים כל גופו ואורתו ואע"ג דהתם [illegible] חיישינן בהכי דילמא אתי לאימשוכי דהתם הוי טעם כדפירש' ועוד הייני יכולין לומר לפי שבכאן כיימא [illegible] לאימשוכי אי לא לבן זומא ולר"י נמי מספקא לן אי חמיר טפי בשוחט חוצה מבמצורע דמשום [illegible] אתי לא עביד עבודה להכי לא נקט התם בשחיטת חולין טעמא שבכאן שהוא ספק אלא טעם שמא [illegible] דודאי הוא שיש לחוש לכך אי נמי משום דבעי לאפוקי אם שחטו יאמר כרי לי טי' כדי לישב

מצריכין טבילה נכנס לעזרה לעבודה שלא יצריכו עוד כלל אפי' כשירצה לעמוד: אבל הכא דעביד עבודה כו'. מאי דקרי הכא לשחיטה עבודה לא תיקשי אמאי דאמר בכמה דוכתי שחיטה לאו עבודה היא די"ל דלא חשיב עבודה להצריך כהן כשאר עבודת הדם ב): חמש טבילות כו'. בגמרא מפיק ד' טבילות מקרא וטבילה זו הראשונה מאי נפקא לן מקל וחומר דבן זומא דלעיל אפי' ר' יהודה נמי דלית ליה לעיל כשאר ימות השנה נכהן גדול ביום הכפורים עצמו יכול להיות סובר כן דמדאיתא הכא כל שכן הכא ושמעינן נמי לקמן לרבי יהודה נמי קל וחומר כי האי גוונא מה בגדי זהב שאין נכנסים בהן לפני ולפנים טעון טבילה כו' ואין להקשות למה לא יעשנה בקדש כמו אחרות כי מסתמא יש לו לעשות הראשונה קודם שיכנס למקום שענוש כרת: חמש טבילות ועשרה קידושין. משחיטת התמיד מתחיל כאן אבל קידוש של תרומת הדשן לא חשיב אע"פ שהוא היה בכ"ג כדפירש בפ"ק לעיל לפי שהיה בעוד לילה ועוד שמכאן ואילך היה עושה עבודות על הסדר אבל לאחר תרומת הדשן היה יכול לצאת מן העזרה וכשנכנס צריך טבילה: ש"מ עין עיטם גבוה מקרקע עזרה כ"ג אמות. ואת"ת מנא ליה שהמקוה היה גבוה ג' אמות ברוחב אמה על אמה דילמא לא היה אלא אמה ברוחב ג' אמות וי"ל דא"כ היה כה"ג מינגדר בטבילותיו וקודם היה להם לתקנו למטה תשיטבול כ"ג כ"כ בדוחק ועוד מסתמא היה כמו שאר מקוואות ואע"פ שמעין היה צריך מ' סאה לטבילת אדם כדפרי' בבבא קמא בפרק מרובה וכן פירש רבינו שמואל ואין לומר שעין עיטם היה בא שם דרך נקב שהיה באמצע הדופן ולא היו המים באין מלמעלה שהרי כשהיו המים מגיעין וממלאין עד אותו הנקב היו חוזרין לאחוריהם שלא ילכו לעולם למעלה ממקום נביעתן: שכל גופו עולה בהן. מדכתיב כל בשרו:

תום' ישנים (המשך)

ופחיתתן כשרה דיעבד נקט התם טעם דנגיעת בשר ולא נקט טעמא דהכא אבל אין אנו צריכין כאן לטעמים אחרונים הללו כי הטעם הראשון נכון ועיקר ולשמא יגע בבשר ליכא למיחש הכא כיומא כי התם בשחיטת חולין דהתם טמא והכא טהור. לשון רבי. תמיה רבי דבכל דוכתי דאמרינן מכניס ידיו לבהונות למה לו להכניס היד שמאל כלל הוא שמא כמ"ד נותן על שמאל ויצא כשאין לו ימין וידיו דקאמר או א או זו: תיבעי לר' יהודה כו'. ויש ספרים דגרסי תיבעי לרבנן דפליגי עליה דר"י עד כאן לא קאמרי רבנן התם אלא דלא עביד עבודה ומכאן קשה למאן דפירש לעיל דכל אדם הנכנס לעזרה כו' דלעולם עבודה מיירי וי"ל כדפי' לעיל והר"ר יוסף פירש כאן עד כאן לא קאמרי רבנן התם אלא דלא עביד עבודה כלומר שאינו עושה עבודה מיד כשעה שנכנס ולכך לא יחייבו קודם כניסה לטבול אבל הכא שעובד לאלתר שמא צריך לטבול אבל לא נראה דהא פשיטא אי אין

א) נ"ל לבגדי. ב) ות"מ עבודה היא דהא בעיא פיים כנ"ל.